

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ XXI СТОЛІТТЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті розглянуто етичні проблеми науки XXI століття на прикладі медико-біологічних досліджень, представлено різні погляди на суперечливі застосування цих досягнень.

Ключові слова: етика науки; евтаназія; аборти; клонування.

Abstract: The article examines the ethical issues of science of the XXI century by the example of biomedical research, different views on the controversial using of these achievements are presented.

Key words: science ethics; euthanasia; abortion; cloning.

У класичній філософській традиції етика - вчення про мораль - система норм, правил, імперативів, що регламентують поведінку людей у прагненні до єдності.

Існує безліч професійних етичних дисциплін (етика лікаря, юриста і т.д.). У науці мораль, на жаль, не прижилася. В окремих випадках виникають такі ситуації, коли загальні етичні норми неприйнятні.

Етика науки - наука про науку, про морально-етичних засадах науки, її цінностях.

Виділяють такі моральні основи науки:

1. коректне визначення авторства;
2. орієнтованість на новизну без плагіату;
3. без фальсифікації експерименту, відкриття;
4. коректне цитування та посилання;
5. культура спору та критики;
6. усвідомлення особистої проф. відповідальності;
7. усвідомлення моральної відповідальності вчених за негативні наслідки. [1]

Порушення цих основ призвели до аксіологічних проблем - авторство-плагіат, фальсифікація.

Особливої уваги заслуговують дисциплінарні проблеми, що створюють фізика, біологія, генетика, техніка. Наприклад, досягнення фізиків породили ядерну зброю.

Досягнення медицини, особливо генної інженерії, такі як штучне запліднення, клонування, втручання в структуру ДНК ембріона, евтаназія (дорослих, дітей, немовлят), трансплантація органів, - породжують чи не найбільше дискусій про моральність застосування сумнівних досягнень медико-біологічних досліджень.

Можливість клонування людини громадською думкою сприймається неоднозначно, існують обґрунтовані думки «за» і «проти». Помітно, що знову зіткнулися позиції наукових кіл та духовенства, які виражають полярні точки зору в цьому питанні. При цьому більшість учених досить стримано ставляться до можливості клонування людини, серед них значна кількість і противників цього. Релігійні діячі в переважній більшості категорично проти проведення експериментів такого роду, хоча представники деяких екстравагантних культів підтримують ідею клонування людей.

Проблема клонування людини - проблема етична в першу чергу. Людина вторгається в сферу буття, за яку не відповідальний в силу своєї природи, що тягне непередбачуваність наслідків таких кроків. Не випадково, представники основних релігійних течій у сучасному світі - християни, іудеї і мусульмани, проявляють неабияку єдність у різко негативному ставленні до клонування людини. Божественним чином або природно створюється людина, але він ні в якому разі не повинен стати продукцією виробництва в прямому значенні цього виразу. [2]

На думку деяких авторів, клонування - ідеальний засіб для отримання донорівських органів. Це одне з найбільш безглузвих з усіх заяв щодо клонування. Людський клон - це людська істота. У вільному суспільстві ви не можете змусити інше людська істота дати вам один зі своїх внутрішніх органів. Також ви жодним чином не можете вбити іншу людину, щоб отримати один з його органів. Вже існуючі закони перешкоджають таким зловживанням.

Як будуть розвиватися події далі, які ще сюрпризи піднесе нам генетика, сказати складно, але те, що ця наука може сильно вплинути на хід світової історії, не викликає сумнівів.

Хоча й дуже повільно, заборона клонування людини отримує все більше поширення в різних країнах світу і на міжнародному рівні. Сьогодні цією проблемою стурбовані чомусь тільки розвинені країни, хоча проблема клонування - проблема не тільки розвиненого світу. Клон людини - це не атомна бомба, лабораторії, в яких він може бути зроблений, мобільні, а інформація про це відкрита. Клонування людини може бути здійснено при відповідному технічному забезпеченні в будь-якій із країн. Але, як правило, правове регулювання цієї сфери в країнах, що розвиваються, відсутня.

Звичайно ж, оптимально було б ввести заборону клонування на основі універсального міжнародного договору, і з пропозицією про це в ООН вже звернулися уряди Німеччини та Франції, але поки ніякого універсального акту в цій сфері не існує.

Найбільш поширено заборону клонування в Європі. Він забезпечується на регіональному рівні в міжнародному праві, у праві Європейського Союзу і на рівні національного законодавства окремих держав.

Більшість вчених сходяться на тому, що спроби створити клон людини небезпечні і сумнівні з моральної точки зору.

«Життя» та «смерть» є фундаментальними філософськими категоріями, які відіграють важливу роль в побудовах сучасної біологічної етики. Явище евтаназії є продуктом суперечливого переплетення їх сутнісного змісту. Філософський аспект цього явища є недостатньо проясненим сучасними дослідниками, тому метою публікації є системний аналіз суперечливих проблем евтаназії в сучасних медичних практиках.

Смерть, як і життя, універсальна, вона присутня скрізь. Тому зрозуміло, що людство упродовж усього свого існування не могло бути байдужим до осмислення феномену смерті в контексті свого соціокультурного розвитку. Бажання розкрити таїнство смерті втілювалось у народних традиціях, фольклорі, мистецтві, літературі, релігії та філософії.

У філософії смертність людини розглядається не стільки як природний, скільки як соціальний феномен, що потребує раціонального осмислення та сприйняття.

Нині в суспільстві активно обговорюється новий ідеал гідної смерті людини, смерті безболісної й «легкої», смерті як порятунку від страждань, смерті-евтаназії. Священне мистецтво вмирання, якому навчали релігія й численні філософські системи минулого, в наші дні починає асоціюватися з такими поняттями, як автономія, свобода й гідність людської особистості. А сама смерть людини ототожнюється зі «смертю мозку» – припиненням вищих його функцій. Факт втрати смертю традиційного, сакрального місця у свідомості людства починає впливати на всю сучасну культуру. [3]

Термін «евтаназія» походить від грецьких слів *eu* – «добре» і *thanatos* – «смерть», буквально – добра, блага смерть. У сучасному розумінні цей термін означає свідому дію чи відмову від дій, що призводить до швидкої і безболісної (хоча не завжди) смерті безнадійно хворої людини з метою припинення її страждань. На сьогодні можна говорити про різні форми евтаназії. Перша – евтаназія як настання легкої смерті, що настає природним шляхом або за допомогою спеціальних заходів. Друга – добровільна евтаназія («милосердне вбивство»), тобто за допомогою спеціальних дій лікаря з обов'язковою згодою самого пацієнта (який усвідомлює своє бажання) спричинення «легкої» смерті останньому, задля припинення страждань. Третя – примусова евтаназія, яка здійснюється за рішенням родичів чи суспільних інститутів з допомогою заходів, які призводять до «легкої» смерті людини.

В історії людства існує чимало прикладів примусової евтаназії. Ще спартанці скидали зі скелі слабких немовлят, щоб поліпшити свій рід. У XIV ст. за допомогою евтаназії Тамерлан знищував прокажених. В нацистській Німеччині примусова евтаназія взагалі була зведена в ранг державної політики. [4]

Щодо права людини на гідну смерть існують різні уявлення й відповідно різні моральні оцінки цього права. Одні дослідники вважають «гідною» тільки природну смерть без втручання ззовні. Їх опоненти, навпаки, вважають, що головна ознака достойної смерті – збереження честі та гідності особистості, тому смерть може мати й «неприродний характер», більше того, виступати в ролі милосердного вбивства. Прибічники евтаназії, хоча б у формі припинення лікування, вважають її допустимою, керуючись такими міркуваннями:

- медичним – смерть як останній засіб припинення страждань хворого;
- турботою хворого про своїх близьких – «не бажаю їх обтяжувати собою»;
- егоїстичним мотивом хворого – бажанням «вмерти гідно»;

– біологічним – необхідність знищення неповноцінних людей через загрозу виродження людини як біологічного виду (внаслідок накопичення патологічних генів у популяції);
– принципом доцільності – припинення довгих і безрезультатних заходів щодо підтримання життя безнадійно хворих, щоб використовувати апаратуру для реанімації.

Здавалось б, усе вірно, - і навіть з точки зору етики – допомогти людині, позбавити її страждань. Звичайно, вирішувати кожен буде сам за себе, проте потрібно називати речі своїми іменами, евтаназія – це вбивство, або якщо хворий сам приймає рішення про таку смерть – самогубство, - один із смертних гріхів, найстрашніше, що може скоїти людина – позбавити життя іншу людину. Тож, про яку етичність може йти мова?

Те ж саме можна сказати і про аборти. Якщо такі критерії, як витрати (соціальні, психологічні, економічні) для потенційних батьків досить вагомими причинами для абортів навіть тоді, коли плід здоровий, якщо моральний статус новонародженого такий же, як у немовляти, і якщо не має ніякого морального значення в силу того, що це потенційна людина, то ті ж причини, що виправдовують аборт повинні також виправдати вбивство потенційної людини, коли вона знаходиться на стадії новонародженого. [5]

ВИСНОВКИ

Останнім предметне коло етики науки визначилося як осмислення тих норм, які мають визначати не лише стосунки вчених в межах наукового співтовариства або вищі пізнавальні цінності науки, а й таких, що дозволяють або забороняють певне втручання науки в природу і людину. На прикладі найбільш суперечливих медико-біологічних досліджень було розглянуто етичні проблеми науки XXI століття, представлено полярні погляди на одні і ті ж проблеми науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Республика, 2003. - 169 с.
2. Кузіна С., Черкасов І: «Клонування людини: Підступи диявола або перемога науки» // Комсомольська правда, 2007 р.
3. Баєв А.А. «Геном людини»: деякі етико-правові проблеми сьогодення і майбутнього // Людина, 1995, № 2
4. Жиганова Л.П., Гарієв Ю.М. Біомедицина в США: актуальні етичні та соціально-політичні аспекти // США - Канада: економіка, політика, культура. 2003. № С. 103 -116.
5. Giubilini A, Minerva F After-birth abortion: why should the baby live? Journal of Medical Ethics Published Online First: 23 February 2012. doi: 10.1136/medethics-2011-100411

Ратушняк Марія Сергіївна – студентка групи УБ-16м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, кафедра менеджменту та безпеки інформаційних систем, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ratushnyak95@outlook.com;

Науковий керівник: **Теклюк Анатолій Іванович** – к.ф.н., доцент кафедри філософських наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, gcvr216@gmail.com;

Maria S Ratushnyak - Department of Management and Information Systems Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: ratushnyak95@outlook.com;

Supervisor: **Anatoliy I Teklyuk** – Cand. Sci. (Eng.), Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, gcvr216@gmail.com